

Reforma Vojske i ideologija

Januar 2004.

Ljubodrag Stojadinović, novinar lista „Politika“

Ključne reči: reforma, vojska, ideologija, jugoslavija, jna, sfrj, sukob, raspad

Citiranje: Stojadinović, L. 2004. *Reforma vojske i ideologija*. [e-book] Beograd: Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Devedesetih godina prošlog veka bilo je nekoliko pokušaja redefinicije "ideološkog segmenta" u Vojsci Jugoslavije. Taj posao je bio uglavnom uzaludan. Snažna inercija partijske države obezbeđivala mu je "produženo dejstvo", nezavisno od stvarnih ili prividnih promena. Raspad SFRJ je označio kraj JNA. Armija je u toku rasula, od "čuvara bratske zajednice" postala generator građanskog rata. Ona je dala kadrove i oružje za razorne sukobe u okviru stvaranja etničkih država na Balkanu. Umesto ideologije jednopartijske države, segmenti raspadnute armije su svoje moralne stimulative dobijali afirmacijom osobene ideologije šovinizma. Stari aksiološki sistem je porušen: uglavnom zbog svoje virtualnosti, ali i putem nasilja koje su izazvali "faktori očuvanja JNA". U konverziji vrednosti najbolje su se snažili ljudi koji nijednu od njih nisu prihvatili. U ideologiji su promenjeni samo orijentiri i kultovi, principi su ostali isti.

Elita JNA, koja je označila i kraj Armije, svoju ideološku utopiju je sprovodila dosledno i do besmisla. Najpre je uveravala "sastav" i društvo, da će, ako niko drugi, Armija sačuvati socijalizam i državu. Takva zabluda nije okončana na prvom nivou apsurdna, nego je nastavljena postavljanjem krajnje besmislene hipoteze. Dakle, moguće je da se država raspadne, ali će Armija opstati nezavisno od te okolnosti. Pozicija vojnog vrha bila bi nesumnjiva, čak i ako se Armija raspadne, i to u okviru SK-Pokreta za Jugoslaviju. Na taj način je komedija odigrana do kraja, nezavisno od stvarnosti, pa se onda logično pretvorila u surovo razaranje države.

Stvaranje Vojske Jugoslavije nije donelo neophodnu ideološku katarzu, niti neophodan profesionalni otklon od vladajućih političkih elita. Vojni vrh, naviknut da sebi pribavlja kultove i slavi sumnjive vođe, brzo se odrekao komunističke dogme, ali je odmah prihvatio nacionalni mit u zamenu za nju. To je bila neproduktivna promena, ali samo na površini stvari. U suštini, takva vojska je bila zasnovana na dve iluzije: prva, da će biti oslonac nacionalne države, i druga da takva okolnost možda znači raskid sa ideologijom uopšte.

Odnos prema novom plastičnom kultu (Slobodanu Miloševiću), doveo je do razornog procesa u tkivu VJ. Vojne elite su se, na štetu svega ostalog, trudile da se dopadnu Miloševiću, jer im je od njega zavisilo sve. Njihovo nacionalno buđenje bilo je samo kulisa, koja je brzo prefarbana starom ideologijom u još gorem pakovanju. Odnos prvih generala prema novom vođi bio je patetično servilan. Formiran je novi, hedonističko-karijeristički vrednosni sistem, ali samo na vrhu. Generali na najvišim položajima su se trudili da budu u milosti, ali nikada nisu mogli da znaju dokle će lično potrajati. Model diskrecionog kadrovanja za njih je bio velika misterija, jer se politika unapređenja i postavljanja na više položaje vodila u uskim oligarhijskim krugovima.

Velike privilegije vojne elite bile su slaba kompenzacija za depresivni položaj "stalnog sastava". Umesto ulaganja u vojsku, u njen standard i poboljšanje tehnološkog statusa, vojno-politički vrh se radije uzdao u relativno primitivni bezbednosno-politički segment. Trebalo je popravljati stvarnost,

ako ne u realnim dimenzijama, a ono u okviru ideoloških uverenja. Dakle, to je bio veliki povratak agitpropa, u kome su ključnu ulogu odigrali (i još igraju) sektori za moral i bezbednost.

Pokušaj da se Sektor za moral još 1994. godine u skladu sa planetarnim trendovima "prevede" u neizbežnu informativnu delatnost, dakle u struku, propao je još u fazi obrazlaganja vojnom vrhu o čemu je tu reč. Vodeći generali se nisu odricali naučenog ponašanja iz prošlosti. Moral pojedinca i moralnu snagu jedinica oni su razumevali kao sektorski posao. Dakle, morala bi da postoji neka institucija za stalnu "distribuciju" tog svojstva sa vrha prema trupi. Ali i da bude odgovorna ukoliko moral "padne".

Tako je opstala Uprava za moral, a svi koji su pokušali da ukažu na njenu suštinu – optuženi su da "ukidaju moral u vojsci". Pred intervenciju NATO, Uprava za moral, uz posebne vrste poslova koje je obavljala Uprava bezbednosti – postala je centar "patriotskog" agitpropa. Ponovo su uveravanja i vera u nepostojeće postali zamena za stvarnost. Takav sistem je počeo da primenjuje sankcije svake vrste prema onima koji su sumnjali u delotvornost tako opskurnog modela. Pred sam napad NATO, u toku napada i posle potpisivanja Kumanovskog sporazuma, više se niko nije trudio da голу militarističku propagandu bar učini logičnom. Sve je postalo čista laž, koja je u okolnostima postojanja alternativne informacije bila odmah otkrivena, ali i dodatno potencirana.

Taj fenomen se najbolje očitava u neposrednom komadnom odnosu između Miloševića i Pavkovića. To je bila skoro idealna kombinacija modela za upotrebu nacionalnog mita, kulta ličnosti i potrošene ideološke retrospektive. Pavković je bio potreban Miloševiću kao vojskovođa za obračun sa čitavim svetom. Milošević je bio potreban Pavkoviću ne samo kao "komandni uzor", već i kao podrška u pravljenju izuzetne, eksplozivne karijere.

Eventualno saznanje o političkoj, ekonomskoj, vojničkoj, tehnološkoj i informativnoj inferiornosti u odnosu na Alijansu – negirala je ideologija. Ona je bila zamena za sve što nije postojalo u fazi priprema za rat. Nema sumnje da je Pavković, kao vojnik osrednjih sposobnosti, ipak na početku opasne avanture znao o čemu je reč. Ali, agitpropovska agresija, čiji je on bio prvi protagonist, obuzela je i njega lično. I to čak do nivoa slepila. Iz takvog odnosa stvorena je i apsurdna, pa svakako pogubna "škola pobeđe". Pobjeda je proglašena u okolnostima najtežeg poraza u novijoj srpskoj nacionalnoj istoriji. Takav odnos prema stvarnosti moguć je samo u renesansi tvrdokorne ideološke, oligarhijske države.

Evo samo dela obrazloženja generala Pavkovića da se Milošević proglasi herojem posle poraza 1999: "Državnička mudrost i efikasnost vrhovnog komandanta, kao i lična hrabrost predsednika Slobodana Miloševića, u uslovima koji su se činili bezizlaznim, doprinosili su homogenizaciji svih snaga otpora agresoru i iznalaženju optimalnih rešenja u njihovoj upotrebi, što ga stavlja u red državnika-vojskovođa koga je teško naći u novijoj svetskoj istoriji!"

Ove rečenice nisu namenjene ni Staljinu ni Brozu, nego ih je Pavković posvetio Miloševiću. One su indikator velikog vrednosnog falsifikata. Poraz, koji su svi videli, nije trebalo priznati. Nesposobnost, tvrdoglavost i glupost, valjalo je uporno negirati i za Miloševića pronaći kvalifikative koji ga izdvajaju od običnog sveta i dovode u red nesumnjivih genija.

Niko naravno nije verovao da je to tačno. Verovatno ni Pavković, a nisu mogli da veruju ni pripadnici vojske. Bila je to nasilna ideologija, čija je apsurdnost potencirana uplitanjem službe bezbednosti.

Kad je pobjeda apsolvirana, i kad je istorijski postala neuverljiva i bezvredna, valjalo je po svaku cenu sačuvati Miloševića na vlasti. Čitav ideloško-bezbednosni sektor se uključuje u izbore 2000.

godine, bezobzirno promovišući Miloševića kao jedinog kandidata, bez koga sve što postoji svakako propada.

Ta se presija "nije primila" u jedinicama VJ, a Milošević je ionako poražen. Mnoge stvari su se promenile, ali sektor odakle se ideološkim nasiljem "kreira mišljenje", nije se promenio. Svi reformski zahvati, koji su u suštini bili samo daleka hipotetička projekcija, nisu dirali Upravu za moral i Službu bezbednosti. I jedna i druga služba mogu da postoje samo u okviru ideja restauracije.

Tu ideju niko ne spominje javno, ali nema ni njenog negiranja. Priča o reformama svodi se uglavnom na konceptijske i tehnološke zahvate, i kontinentalne integracije, ali ne i na promenu mentalne naravi velikog i inertnog vojnog organizma. Ideološko-bezbednosni kompleks još ima jasne odlike izvornog staljinizma. Van svake sumnje postoji čitav niz osobina sistema koji karakterišu navedenu tvrdnju, ali izgleda da su dva od njih dominantna. To su, pre svega, ideološka i obaveštajna paranoja i ksenofoobija.

U osnovi ove prve karakteristike nalazi se "teorija zavere", koja se zasniva na ideji o globalnom ugrožavanju srpske nacije. To, naravno, nije moguće bez "unutrašnjih snaga", dakle onog neprijatelja do koga je najlakše stići, ali ga je najteže otkriti. Služba bezbednosti je čitavu svoju delatnost zasnovala na istrazi "unutrašnjih neprijatelja", postajući vremenom kancerogeno tkivo sistema.

Služba bezbednosti je uporno razvijala strah od stranaca. U takvom odnosu, dugo je negovan kompleks inferiornosti pred stranim državljanima, koji su, navodno, uvek u stanju da od "našeg čoveka", ako je ovaj neoprezan, izvuku sve podatke u okviru svoje obaveštajne delatnosti. Zanimljivo da ovaj problem nije razrešen ni u fazi priprema za ulazak u Partnerstvo za mir. Jednostavno, ideološko-bezbednosna inercija je jača od državnih imperativa.

Vojnički konzervatizam i konformizam pomažu održavanju postojećeg stanja. Udobnije je kad se ništa ne menja, mada postojeće stanje vodi neposredno u raspad. Pokušaj da se napiše Strategija nacionalne bezbednosti propao je upravo iz razloga koji su ovde već navedeni. Biće neopisivo teško reformisati ideološki sektor, i to na taj način da vojska bude oslobođena ideologije. Društvo nije imalo dovoljno smelosti da se upusti u redefiniciju jednog svog dela koji pristaje čak i da nestane, ali ne pristaje da se menja.

Na nivou vojske još nema dovoljno dobrih ideja o neophodnim promenama. Naprotiv, uverenje da vojska ne može i ne sme da se menja tako brzo u oblasti gde se nalazi njena misao i svest o opasnostima po sistem spolja, drži u stanju hibernacije čitav sistem. Ostavlja ga zatvorenim za sve intervencije i njih uglavnom razume kao nepotrebno poniranje u sferu koja se odavno ne tiče društva. To bi moglo da znači da se ideološko-bezbednosni segment ne može reformisati niti menjati u skladu sa dosadašnjim kozmetičkim pokušajima. To je veliki posao za kvalifikovan tim ljudi, koji će prvo definisati odnos između onoga šta postoji i ideje šta se želi. Posao koji nije tako jednostavan ali ni nedostižan. Potrebno je, pre svega, razrešiti osnovne reformske zablude.

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, 11000 Beograd

Tel: 011 | 3287 226; 011 | 3287 334

Email: office@ccmr-bg.org

www.ccmr-bg.org | www.bezbednost.org